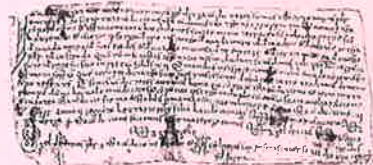

La Cera

Butlletí del Centre d'Estudis Històrics de Sant Llorenç Savall

Número 4 - Març de 2005

LES GUERRES CARLINES A SANT LLORENÇ SAVALL

1833-1876
Mig segle d'inestabilitat

- Editorial
- Miscel·lània Llasserenca

Entrevista a
Manuel Pagès,
president de l'entitat

En aquest quart número de la revista tractem de forma monogràfica la incidència de les tres guerres carlistes a Sant Llorenç Savall. L'Albert Vicens ha dut a terme un bon treball d'investigació d'allò que s'esdevingué al poble en aquest convuls període que abraça una bona part del segle XIX i que a continuació llegireu.

A diferència de la guerra civil 1936-1939 relacionada en l'anterior edició de la revista en que Sant Llorenç no fou escenari de la guerra fins a l'entrada de l'exèrcit d'ocupació el gener de 1939, en les guerres carlines el nostre poble va ser, per la seva situació geoestratègica, un freqüent front de batalla i no va quedar al marge de cap dels tres conflictes, més i quan els pobles del nostre entorn pertanyents al Bages foren feus dels partidaris del pretendent Carles.

Les tres carlinades abastaren un llarg període de 43 anys d'inseguretat, en el qual el poble es fortificà i va haver de crear milícies d'autodefensa.

Tot això succeeix en un període històric on les idees liberals de la revolució burgesa tracten d'obrir-se camí, paral·lelament a la industrialització de la qual Sant Llorenç va ser-ne pionera en l'art tèxtil.

L'estudi de tots aquests elements que ens relata l'Albert Vicens, confirmen una vegada més que els períodes històrics no són lineals i que sovint es

manifesten contradiccions en les formes d'actuar. El personatge llorençà potser més emblemàtic del període, en Francesc d'Assís Rius i Datzira, conegut pel renom de "Secai", encarnaria aquestes contradiccions i de tant "nedar i guardar la roba" tingué un tràgic final en ser assassinat a la sortida de missa, l'any 1848, en el decurs de l'anomenada "guerra dels matiners".

Com sempre succeeix en tota guerra civil, perquè les guerres carlistes foren les confrontacions civils del segle XIX, el poble queda sotmès a l'evolució del conflicte i rep de tots dos bàndols les imposicions econòmiques i de subministraments per a la tropa.

Quan finalment l'any 1876 acabà aquest llarg període de privacions i combats, els llorençans varen poder respirar tranquils. En algun indret que no hem pogut determinar, camí de la Busqueta, una fossa comuna sembla ser que acull les despulles de diversos combatents en aquelles confrontacions armades. Unes morts que com en totes les guerres foren ben inútils.

Completem la revista amb una entrevista al nostre president Manuel Pagès i com sempre la miscelània d'activitats.

JVV.

CARRERAS

A la Plaça Major

Llibres, diaris, revistes, reprografia, targes de telèfon...
... i tot allò que necessiteu per a estudiar o recrear-vos.
Col·labora desinteressadament en la difusió de la nostra revista. GRÀCIES

lacera

Butlletí de l'entitat LACERA
(Cercle d'Estudis històrics
de Sant Llorenç Savall)
Adreça postal: C/ Canigó, 15
08212 Sant Llorenç Savall
Any III núm. 4
Març 2005
Preu per a no socis 2,5 €
Direcció i realització:
Jaume Valls i Vila
Fotografies: Albert Vicens

Quines foren les guerres carlines?

Al llarg del segle XIX tingué lloc al país el desplegament de l'anomenada "revolució liberal" o burgesa. Amb aquest nom els historiadors defineixen el llarg procés de canvi que va fer possible el pas de la vella societat feudal, ancorada en un munt de privilegis caducs, cap a la nova societat capitalista. El país estava canviant. A Catalunya, la industrialització ja era en marxa i una classe social emergent, la burgesia, propietària dels nous béns de producció, necessitava enderrocar les velles estructures feudals per tal d'assenotar les bases d'un nou sistema econòmic i polític. A principis de segle XIX, una part important de la terra era acaparada encara per les classes privilegiades del món feudal, nobles i clergues. Bona part d'aquestes terres no eren conreades i, per tant, eren fora del circuit comercial. A nivell polític, les mateixes classes privilegiades acaparaven el poder, impossibilitant la participació de la resta de la societat —la immensa majoria— en les decisions que havien de dirigir el rumb del país. Una anacrònica monarquia absolutista, encarnada per Ferran VII, s'entossudia en mantenir viu un sistema que ja havia caducat feia temps. Calia, doncs, ensorrar definitivament aquestes traves si es volia caminar cap a una societat moderna, industrialitzada i, fins a cert punt, democràtica.

No costa d'entendre que aquest procés de canvi fos traumàtic. Els nobles i l'església s'oposaren fèrridament a tota transformació que comportés la fi dels seus privilegis. Tampoc la pagesia veia amb bons ulls aquella revolució. Els governs liberals de Madrid tiraren endavant diverses lleis per tal de desamortitzar les terres. Això comportà, entre altres coses, la desaparició de les antigues terres comunals que els pagesos havien explotat, i que ara passaven a ser privades. Les propietats de l'església també canviaren de mans i foren acaparades per nous terratinents —sovint també propietaris d'indústries— que van refer els contractes amb els pagesos que les conreaven incrementant, sovint, els preus dels arrendaments. No és d'estranyar, doncs, que la pagesia sortís perjudicada amb els canvis. Noblesa, clergat i pagesia d'una banda; classes mitges i obrers —aquests darrers enlluernats encara per la recent Revolució Francesa— de l'altra, van enfrontar-se en un llarg estira i arronsa que culminà amb les tres guerres carlines i amb un llarg reguitzell de revoltes, aldarulls i crisis de govern. Al final, la revolució liberal va triomfar. La burgesia fou la gran guanyadora i les classes més humils, com acostuma a passar sovint en la història, no van obtenir cap benefici o, fins i tot, en sortiren malparades.

L'any 1833 moria Ferran VII, un rei que destacà per la seva intransigència davant qualsevol canvi, pel seu despotisme i per la repressió que exercí sobre els liberals. Deixava una vídua, Maria Cristina, i una filla de tres anys, Isabel, a qui nomenava hereva al tro trencant amb la tradició de donar preferència als homes per ocupar el càrrec. L'elecció de la futura Isabel II com a reina desfermà les protestes dels sectors més conservadors del país, partidaris de continuar la línia masculina en la figura del germà del rei mort, Carles (Carles V pels carlistes o carlins). Aquest conflicte de successió al tro fou el detonant que va fer esclatar la primera guerra carlina, anomenada també guerra dels set anys. No ens hem d'enganyar, però: la veritable causa de l'esclat de la guerra fou l'oposició entre els sectors més conservadors (nobles, clergues i pagesos), contraris a qualsevol mena de reforma liberal, i els sectors més

innovadors (burgesos i obrers) que van veure en la mort de Ferran VII l'ocasió ideal per tirar endavant la seva revolució. El germà de Ferran, Carles, encarnava l'immobilisme, la continuïtat d'una monarquia absolutista i la garantia per a nobles, capellans i pagesos de que tot continuaria igual. Maria Cristina, la vídua del rei i regent fins a la majoria d'edat d'Isabel II, representava l'obertura cap a les reformes de la revolució liberal. El resultat de tot plegat fou que la societat catalana i l'espanyola quedaren profundament dividides en dos bàndols: els conservadors partidaris de Carles (anomenats carlins o carlistes) i els liberals partidaris de Maria Cristina i, quan arribés el moment, d'Isabel II (anomenats cristins, isabelins o, simplement, liberals). L'enfrontament es perllongà, amb més o menys intensitat, durant mig segle i culminà amb les tres guerres carlistes o carlines: 1833-40, 1846-49 i 1872-76. Es tractà de veritables guerres civils que comportaren importants pèrdues humanes i econòmiques pel país. De fet, el conflicte carlí fou conegut amb el nom de guerra civil espanyola pels contemporanis de l'època fins que els historiadors el rebatejaren amb el qualificatiu de carlí, deixant la denominació "guerra civil" per a l'alçament militar del 1936-39.

Sant Llorenç Savall al segle XIX

Val la pena, abans de submergir-nos en els fets concrets de les guerres carlines, que dediquem unes línies a comentar com vivien els llorençans fa un segle i mig. Aleshores, Sant Llorenç Savall era un poble eminentment agrícola. Un cop d'ull als censos realitzats per l'ajuntament a mitjan segle XIX demostra aquesta preponderància: l'any 1862 prop del 40% del terme municipal era conreat, mentre actualment no arriba al 5%. Entre els diferents tipus de conreu que s'explotaven destaca, amb diferència, la vinya. Al voltant de tres quartes parts de les terres conreades eren ocupades pels ceps, convertint Sant Llorenç Savall en un poble pagès fortament especialitzat en aquest cultiu. L'elevat preu que, al llarg de bona part del segle XIX, mantingué el vi al mercat europeu feia ben rentable el conreu de la vinya, compensant els esforços del pagès i

Tipus de conreu / Ús del sòl	Superfície (ha)	%
Horta	10,5	0,26
Cereals	406,7	9,98
Vinya	1139,7	27,97
Olivera	28,3	0,69
TOTAL àrea conreada	1585,2	38,90
% Vinya / Total àrea conreada	-	71,90
Bosc	902,9	22,16
Terrenys improductius (ermes)	1581,3	38,82
Total	4069,4	99,88

Taula 1: Distribució dels tipus de conreu i utilització del sòl al terme municipal de Sant Llorenç Savall el 1862. El percentatge de cada categoria ha estat calculat a partir de la superfície total del terme (4074 ha).
Font: Arxiu Municipal de Sant Llorenç Savall.

els costos de mantenir terrasses de conreu en zones molt allunyades del nucli urbà. La resta de conreus (cereals, olivera i horta) quedaven molt enrera i van jugar un paper secundari en l'economia del poble com a productes d'autoconsum (veure taula 1). Si donéssim un cop d'ull al paisatge llorençà de mitjan segle XIX ens trobaríem amb una enorme extensió de terrasses de vinya que s'esglaonaven des del voltant del nucli urbà fins al capdamunt de les muntanyes que tanquen el terme municipal. Marges de pedra seca, barraques de vinya, rases, cups... eren elements habituals del paisatge de Sant Llorenç Savall en aquells anys. Només les parts més enlairades del massís de Sant Llorenç del Munt —aproximadament per damunt dels 700-800 metres d'altitud— eren cobertes pel bosc.

La indústria tèxtil, per altra banda, encara era una activitat secundària molt vinculada al nucli familiar. Qui més qui menys,

moltes famílies tenien algun teler a casa amb el qual complementaven l'economia de la llar. Habitualment era la dona qui, a hores mortes, es feia càrrec d'aquesta activitat. El pes dels ingressos familiars, doncs, provenia del treball agrícola que tiraven endavant els homes de la casa (el 80% de la població activa masculina era pagesa). Tot i que en el darrer terç del segle XIX ja s'instal·len les primeres indústries —la pionera d'elles al Marquet de l'Era— caldria esperar fins l'any 1900 per assistir a una veritable revolució industrial llorençana quan, coincidint amb la crisi agrícola del final del segle XIX, el número de telers al nostre poble es multiplica per set. En el decurs de les guerres carlines, doncs, Sant Llorenç Savall era un poble pagès d'uns 1200 habitants (1215 el 1865) que vivia bàsicament de la vinya.

LA PRIMERA GUERRA CARLINA (LA GUERRA DELS SET ANYS): 1833-1840

El 1833, poc després de la mort de Ferran VII, esclatava el primer enfrontament armat entre carlins i isabelins. L'opció carlina prengué de seguida força en les àrees rurals on la industrialització era pràcticament nul·la, allí on l'economia girava al voltant de l'agricultura i on la noblesa terratinent i l'església eren encara poderoses i influents. Contràriament, a les grans ciutats i a tota la línia de la costa l'opció liberal era dominant. El resultat fou que Catalunya quedà partida: la meitat nord del país i l'extrem sud (junt amb el Maestrat) quedaren sota domini dels carlins, mentre la resta del territori s'apuntava a l'opció liberal, més favorable als interessos comercials i industrials. Sant Llorenç Savall esdevingué, de cop i volta, un poble fronterer entre aquests dos bàndols. Amb bona part del Bages i del Vallès Oriental —al nord— dominats pels carlins, i amb les ciutats industrials del Vallès —vers el sud— de fort caràcter liberal, el nostre poble es trobava amb un peu a cada banda. És per això que les tropes d'uns i altres corrien habitualment per Sant Llorenç i que la presència carlina, si bé no era permanent, sí que fou habitual. De fet, durant els anys més sagnants de l'enfrontament podem considerar que Sant Llorenç Savall esdevingué un poble de front de guerra: fins i tot tenim el trist "privilegi" d'haver-se lliurat una batalla als carrers de la població, l'única batalla de la qual tenim notícia escrita en tota la història del nostre poble.

L'infant Carles Maria Isidre, oncle patern d'Isabel II, pretenia un millor dret a la corona i es va proclamar rei amb el nom de Carles V.

Malgrat que, oficialment, Sant Llorenç Savall es mantingué fidel al govern de Maria Cristina, en repassar alguns fets que tingueren lloc al poble durant aquells anys hom s'adona que la postura dels llorençans no era massa clara i, sobretot, gens homogènia. Més aviat sembla que a la majoria d'habitants del poble la guerra en sí els suposà un maldecap —sobretot perquè havien d'alimentar i allotjar les tropes, fossin del bàndol que fossin— i que s'apuntaven tant a una causa com a una altra segons els convingués per tal de no tenir massa maldecaps. Només així pot explicar-se que els actes de recolzament als liberals o d'adhesió a la causa carlina s'intercalessin contínuament en aquells anys de la vida llorençana.

Els historiadors consideren que la primera guerra carlina començà a Catalunya (al País Basc i Navarra ja era encetada) amb la proclamació de Carles V a Prats de Llucanès, el 5 d'octubre de 1833. En realitat, però, ja existien grups de monàrquics radicals que promulgaven una política molt més conservadora que la de Ferran VII des de feia un grapat d'anys i que actuaven com a petites bandes armades en aquells indrets

amb major tradició absolutista¹. Durant el mes de març d'aquell any 1833 es reben notícies de la presència de grups realistes (de fet ja se'ls anomena carlins) voltant pels entorns de Castellar del Vallès. Les autoritats locals, preocupades per la possibilitat d'un alçament a gran escala, enceten una curiosa investigació per tal de detectar possibles realistes insurrectes entre els seus habitants. A Sant Llorenç Savall, en data 10 de març del 1833, l'alcalde tramet un informe al seu homòleg de Granollers per indicar-li que al nostre poble no hi ha cap simpatitzant dels realistes, només sospita d'en Francesc Rius i Datzira, àlies el Secai (un personatge controvertit que curiosament, i com a mínim en aparença, defensà aferrissadament la causa liberal) per haver fet un parell de declaracions públiques fora de to, una d'elles amb una clara referència a la qüestió religiosa². És a partir de la mort del rei Ferran VII, el 29 de setembre del 1833, quan l'alçament que s'havia estat covant esclata de veres. La insurrecció carlina va córrer com la pólvora i s'estengué per bona part del Principat. El conflicte començà com una guerra de partides, petits grups escam-

pats pertot, arrelant en les zones anteriorment esmentades. Al desembre d'aquell any, trobem les primeres notícies de petits grups de carlins voltant pels entorns de Sant Llorenç Savall i el 23 de desembre, dos dies abans de Nadal, ja es produeix un tiroteig a Catafau quan una partida carlina topa amb uns voluntaris isabelins. Afortunadament, no hi hagué víctimes.

L'Autodefensa i les Milícies de Voluntaris

Aquestes primeres escaramusses carlines encengueren l'alarma a Sant Llorenç Savall. Avançant-se als esdeveniments, l'Ajuntament provà de tirar endavant la creació d'una companyia de voluntaris isabelins disposats a defensar el poble contra una eventual ocupació carlina. Aquesta iniciativa no era exclusiva del nostre poble, sinó que fou promoguda des del mateix govern per tal de crear cossos de voluntaris que plantessin cara a les partides carlines, especialment en aquelles zones rurals on l'exèrcit regular difícilment s'hi acostava. A partir de desembre de 1833 comencen a aparèixer companyies de volun-

Dilectis Militibus del Exército de S. M. D. N. Carlos V. en Cataluña.

En virtud de las facultades que para el Gobierno de S. M. tengo concedidas, indulto y condono perennales a toda persona, y para el Gobierno de S. M. D. N. Carlos V. en Cataluña, y para el Exército de S. M. D. N. Carlos V. en Cataluña, por haberse acogido al indulto concedido por nuestro Gobierno, respecto de haber tomado las armas, aunque indistintamente contra otro legítimo Gobierno, habiéndose en un todo observado las leyes que para indultarmente se habrán obligado. Por tanto, mandamos que y cumpla a todas las autoridades Carlistas, no se les acuseten jamás y les dejem tranquilos en el uso de sus familias, a la disposición superior.

Sant Llorenç 7. Oct. 1835.

Josep Rovira

Circular adreçada a les autoritats militars carlines on se'ls informa de la concessió d'indult al llorençà Josep Rovira i se'ls prega que no prenguin represàlies amb ell ni amb la seva família. Font: Arxius família Rovira

taris liberals a bona part de Catalunya, especialment a les zones industrialitzades. A Sabadell, per exemple, prop de 400 homes es presentaren com a voluntaris en qüestió de pocs dies. Sembla ser que, a Sant Llorenç Savall, no hi hagué el mateix entusiasme i calgué recórrer a la lleva forçosa de tots els homes útils per tal de poder tirar endavant la Companyia³. Fou així com, el 14 de març de 1834, va néixer la Companyia de Seguretat Pública de Sant Llorenç Savall (coneguda, més popularment, com Companyia Nacional d'Isabel). Al seu capdavant, com a capità, trobem un flamant Francesc Rius i Datzira, *el Secai*, que passà a convertir-se així en abanderat de la causa liberal al poble. En Llorenç Valls i Valls com a tinent i en Josep Agell i Joan Cadafalch com a sots-tinents completen el quadre de comandament de la nova tropa liberal local, que arribà a reunir prop d'un centenar de "voluntaris". Pocs dies després de la seva creació, els membres de la Companyia foren armats amb fusells. Més endavant es decidí fortificar l'església i la casa del costat (aleshores coneguda com can Borrell, propietat d'Andreu Camprubí) connectant ambdós edificis amb un túnel subterrani que es va excavar a corre-cuita. L'abril del 1834, doncs, Sant Llorenç Savall estava preparat per a plantar cara a les tropes carlines. O, si més no, això pensaven aleshores els llorençans.

Durant els mesos següents, els avisos sobre la presència de carlines pels pobles del voltant sovintegen. Fins i tot, cap el mes de juny, aquests avisos són tan freqüents que l'atac al poble sembla imminent. L'alcalde de Castellterçol, solidaritzant-se amb la por dels llorençans, envia trenta voluntaris isabelins per ajudar a la defensa del poble. Finalment, però, no passa res i durant la segona meitat de 1834 i gairebé tot l'any 1835 els carlins semblaven haver desaparegut del mapa. La raó cal cercar-la en el context general d'Espanya, on les tropes carlines havien sofert múltiples baixes enfront l'exèrcit isabelí: el mític cabdill carlí Zumalacárregui moria el 1835 i el mateix pretendent al tro, Carles V, havia de fugir de Portugal el 1834 perseguit pels seus enemics⁴. Mentre els carlins rebien aquestes sotragades, a Barcelona esclataven un seguit de revoltes populars (les anomenades *bullangues*) encapçalades pels liberals progressistes reclamant reformes més profundes al govern de Madrid: un govern que també es deia liberal, però que en realitat era extremadament moderat i força ineficax. Així, mentre la guerra entre carlins i liberals progressava, una altre conflicte

esclata a la reraguarda: l'enfrontament que parteix en dos blocs als propis liberals: els progressistes i els moderats⁵. Enmig del deliri general, durant aquestes *bullangues* es cremen convents i s'assassinaren alguns religiosos: la gent té molt clar que l'església fa costat als carlins i busca revenja.

El poble en poder dels carlins

Passats els enurts inicials de la guerra, al llarg del 1835 Sant Llorenç Savall viu en relativa calma. Els carlins passen hores baixes i ja fa molts mesos que no se'n veu cap pels voltants del poble. Per acabar-ho d'adobar, el maig d'aquell any la Capitania General de l'Exèrcit fa públiques les condicions d'un indult per a tots els carlins que abandonin les armes. El llorençà Josep Rovira, que s'havia incorporat a les files carlines, s'acollirà a aquest.

Detall de la balconada principal del Marquet de l'Era, des d'on Jaume Antoni Marquet feu onegar una bandera blanca quan la tropa carlina entrà a Sant Llorenç Savall.

Tot sembla indicar que la guerra és a punt d'acabar. Probablement aquestes perspectives tan falagueres van fer que la defensa del poble es relaxés i que els esdeveniments que havien d'arribar enxampessin als llorençans per sorpresa. L'estiu del 1835 els carlins llencen una nova ofensiva a Catalunya. Prop de tres mil homes procedents de Navarra, manats per Juan Antonio Guergué, entren al Principat i es passegen per tot el territori català, des de la Garrotxa

a les comarques tarragonines. El veí poble de Monistrol de Calders cau en el seu poder, esdevenint una plaça carlina fins gairebé el final de la guerra⁶. A Sant Llorenç Savall els ànims devien estar crispats. A finals d'agost, davant la proximitat de l'exèrcit carlí i per tal d'estalviar-se possibles represàlies per part dels liberals, el rector i el vicari de la parròquia opten per fugir. El 21 d'octubre del 1835 un exèrcit d'uns cinc mil homes passa per Sant Llorenç Savall, adreçant-se a l'Ajuntament on cremen una bona quantitat de documents sense que hi hagi constància de que es disparés un sol tret. El 19 de novembre una partida d'aquestes tropes carlines (desconeixem el número d'homes) s'estableix al poble. Durant gairebé tres mesos, Sant Llorenç Savall restarà ocupat pels carlins. Establiren el quarter general al Marquet de l'Era, amb el vist i plau del seu propietari, en Jaumè Antoni Marquet, el qual sembla ser els va rebre des del balcó onejant una bandera blanca. Aquest acte d'adhesió (o potser de submissió) li costaria molt car, com més tard veurem. Els invasors imposaren un nou equip de govern municipal i gravaren amb una contribució de guerra a tots els llorençans (40 rals per cada quartera de blat emmagatzemat) sense dubtar a saquejar algunes cases per tal d'obtenir-ne el pagament.

Mentre passava tot això, on era la companyia de voluntaris isabelins del poble? Què feia el capità Francesc Rius i Datzira? Malauradament, a la documentació municipal no hem trobat cap mena de referència en aquest sentit. Esteve Busquets i Molas comenta en el seu llibre *Entre vinyes i telers. La vida a Sant Llorenç Savall* que els "voluntaris" isabelins continuaren al poble com si no passés res, i que el mateix *Secai* es relacionava cordialment amb els invasors fins a l'extrem de convidar-los a casa seva. Tot i que mancada de documentació, aquesta versió és força versemblant tenint en compte tant l'ambigüitat d'aquest personatge, com l'actitud general dels llorençans enfront la guerra: veure-la passar i esperar temps millors. Tampoc sembla que importunés massa als llorençans l'obligació de pagar la contribució de guerra als carlins: ja feia anys que pagaven l'impost de guerra al govern i tant els devia fer pagar als uns o als altres. Posats a triar, fins i tot sembla que preferissin els impostos carlins, a jutjar per la rebuda que els llorençans dedicaren a les tropes isabelines, com veurem tot seguit.

Arriba l'exèrcit regular isabelí

El deu de febrer de 1836 arribà a Sant Llorenç Savall un contingent d'uns 120 homes de l'exèrcit regular isabelí (el destacament de Malàga) amb la missió de foragitar els invasors. Alertada per la proximitat de l'exèrcit regular, el gruix de la tropa carlina ja havia fugit feia tres dies cap el nord. Tot i així, restava al poble un petit grup d'insurrectes que plantà cara a l'exèrcit. La topada entre els dos bàndols es traduí en un tiroteig pels entorns del poble. Si bé cap llorençà fou víctima de l'enfrontament, dos soldats de l'exèrcit liberal (Rafael Hijano i José Giménez) i un nombre indeterminat de carlins resultaren morts. Aquestes foren, que en tinguem notícia, les primeres víctimes de la guerra que caigueren en terres llorençanes. Curiosament, en entrar a Sant Llorenç Savall, les tropes liberals es trobaren amb una rebuda del tot sorprenent: lluny de l'entusiasme popular que tal vegada esperaven, els llorençans els van rebre amb desgana i fins i tot amb violència (algunes dones els llençaren pedres). L'explicació d'aquesta actitud és lògica: el contingent isabelí estava format per 120 homes als quals calia alimentar i allotjar mentre estiguessin al poble, sens dubte un número de convidats molt superior a la partida de carlins que s'havien establert a Sant Llorenç Savall durant aquells mesos. La guerra s'allargava, les tropes isabelines semblava que hi feien poc per acabar-la i els llorençans ja estaven tips de la càrrega econòmica que comportava aquella situació. El sentit pràctic del llorençans tornava a fer-se patent.

Les tropes de l'exèrcit isabelí fortificaren el Marquet de l'Era i algunes edificacions de l'entrada del poble, establint portals fortificats al final dels carrers de Barcelona, de Vic i de Sant Feliu. Després d'un temps indeterminat, marxaren per allí on havien vingut deixant Sant Llorenç Savall teòricament defensat per la companyia de voluntaris isabelins del *Secai*. En Jaume Antoni Marquet, tement les possibles represàlies per la seva adhesió a la causa carlina, fugí a Sant Martí de Provençals (on vivien el seus consogres)⁷. La seva por era justificada: poc després s'obriria un ofici de traïció contra la seva persona.

A l'estiu del 1836 esclata una nova onada de revoltes populars progressistes a moltes ciutats espanyoles reclamant a Maria Cristina, la reina regent, una política de caire molt més reformista. Els revoltats proclamen la Constitució de Cadis de 1812

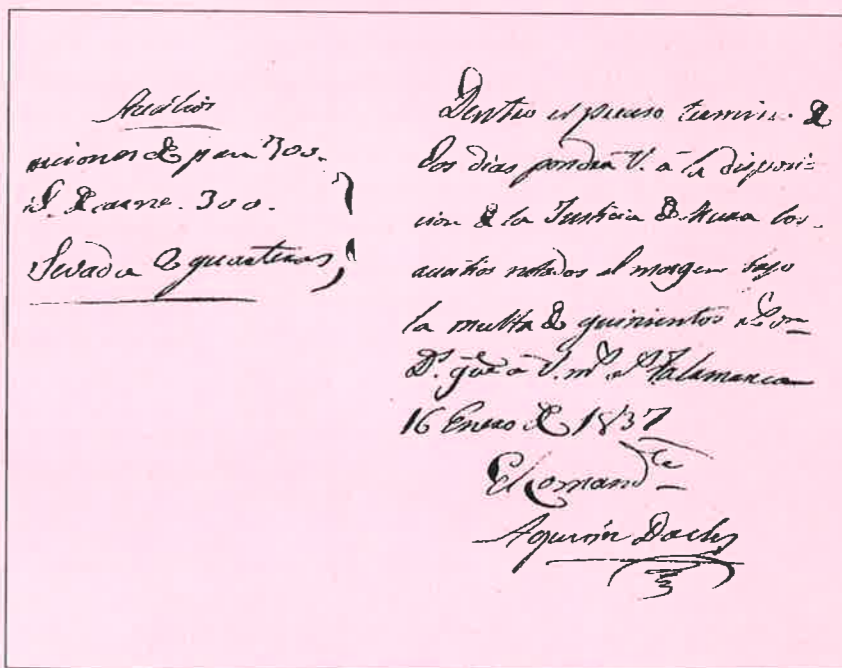
(molt progressista per a l'època i popularment coneguda com "La Pepa") i la regent, pressionada per un grup de militars, es veu obligada també a reconèixer-la. L'entusiasme s'escampa per totes les ciutats i pobles liberals del país, que creuen que s'enceta una veritable reforma democràtica. El cinc de setembre de 1836 les campanes de l'església de Sant Llorenç Savall convoquen els llorençans a plaça. Un emocionadíssim Francesc Rius i Datzira, al costat d'un Jaume Rius que tot i ser alcalde queda en segon terme, engega un discurs apassionat que acaba amb la proclamació de la Constitució del 1812, enmig de l'aclamació general dels llorençans, que no dubten a jurar el document, possiblement perquè és el que toca fer en aquells moments.

Topades amb escamots carlins

Els mesos compresos entre l'estiu del 1836 i la primavera del 1837 seran d'intranquil·litat pels habitants del poble. Les partides carlines volten contínuament pels entorns i, malgrat no gosen apropar-se massa al nucli urbà, no dubten en amagar-se a les masies i intimidar la gent que ensopeguen pels camins. El 21 de juny del 1836, arran d'un tiroteig a la Serra de la Codina, morí un voluntari isabelí, en Climent Valls, a mans

d'un grup de carlins de la partida del famós mossèn Benet Tristany⁸. Que sapiguem, és el primer llorençà mort, víctima d'aquesta guerra. No serà el darrer, malauradament: un mes després era afusellat a Vacarisses en Francesc Torras en ésser escorcollat per un grup de carlins que li confiscaren uns documents liberals i el novembre del mateix any són capturats a la masia del Soler, i després portats a Mura i assassinats, en Josep Camprubí i en Josep Vilatersana, a mans d'un grup carlí a les ordres d'Agustí Dachs⁹.

A banda de les morts, les amenaces carlines són a l'ordre del dia: el novembre de 1836 el propi Benet Tristany signa un bàndol on exigeix la immediata dimissió de tots els membres dels ajuntaments constitucionals, previ pagament d'una multa de 30 lliures per part de cada regidor, sota amenaça de mort per a tot aquell que s'hi negui. També declara l'estat de setge a tots els pobles dels corregiments de Manresa, Cervera i Vilafranca del Penedès, amenaçant amb "passar per les armes" a tot aquell que gosi allunyar-se més de mitja llegua del nucli urbà. Tot i que Sant Llorenç Savall pertanyia al corregiment de Mataró, la seva proximitat amb el Bages va comportar que, des de mitjan d'abril de 1836, el poble visqués en un veritable estat de setge.

Document redactat pel comandant carlista Agustí Dachs el gener de 1837 a Talamanca sol·licitant el lliurament de queviures per a les seves tropes, en aquest cas 300 racions de pa i de carn més dues quarteres d'ordi. Aquesta mena d'exigències foren habituals durant les tres guerres carlistes i suposaren una dura càrrega econòmica per a les poblacions afectades, entre elles Sant Llorenç Savall. Font: Arxiu Històric de Moià.

Sant Llorenç Savall, assetjat

Amb les morts i amenaces carlines el pànic es generalitza a Sant Llorenç Savall i la gent no gosa allunyar-se del poble per anar a treballar al camp. La por arribarà al seu màxim exponent el dia 25 d'abril del 1837, quan un grup de carlins, manats pels cabdills Agustí Dachs, Josep Puig (*el Boquica*)¹⁰ i Pau Escorsell ataquen el poble

per diferents flancs demanant la rendició incondicional dels voluntaris isabelins que el defensen. Aquesta vegada, però, la companyia de voluntaris de Sant Llorenç, mants pel *Secai* i per Josep Agell i ajudats per la gent del poble, els plantaran cara. Després d'un dur combat de quatre hores i d'algunes cases cremades, els carlins acaben claudicant i abandonen el setge. La crònica oficial, escrita evidentment pel *Secai*, parla d'un exèrcit carlí de 800 homes i 20 cavalls

(un nombre de ben segur exageradíssim que, de ser cert, hauria estat impossible d'aturar). Les baixes també són prou significatives: sis morts i 20 ferits pel bàndol carlí, per un sol ferit lleu del costat isabelí. És evident que el balanç de l'enfrontament no devia ser exactament aquest. Per la significació dels fets i la càrrega de dramatisme que acompanya la crònica, pensem que val la pena transcriure l'informe del *Secai*, adreçat al Capità General de Barcelona:

“...Hoy día a las tres de la tarde han tenido la perfidiosa osadía de atacarnos por diferentes puntos los mismos facciosos que formaban el cordón, en número de ochocientos hombres con veinte caballos capitaneados por Boquica, Agustín Dachs i Pablo Escorsell intimándome la rendición. Lo que acompañó su respuesta fue fuego, gritando vencer o morir. Al momento se tocó arrebato para reunir la fuerza de mi mando y, después de ocupados los principales puntos de nuestra fortificación y de un riguroso fuego, salió parte de la Compañía al mando del teniente Don José Agell para atacarlos rabiosamente a la bayoneta, que ellos estaban incendiando y robando las casas de los extremos de los arrabales, y después de un furioso combate que duró hasta las seis y media de la tarde tubieron cobardemente que huir, recogiendo por las casas de campo cercanas. Nuestros valerosos e infatigables Voluntarios Nacionales y demás gente de la población, después de grandes fatigas, corrieron para el socorro de lo incendiado, visto lo dicho y por la oscuridad de la noche mandé se retiraran dejando partidas por diferentes puntos de los arrabales (...).

El día siguiente, visto el Señor Capitán Boquica el gran número de heridos que le llevaban a su presencia, marcharon con la oscuridad de la noche por el pueblo de Granera dejando en su campamento infinidad de fuegos. Al día siguiente mando una partida para reconocer el campo y, vista la serenidad del día, hallaron seis muertos y un caballo, dos fusiles, mantas y otros equipajes, sin contar los que ellos enterraron, pues se sabe que se llevaron de las mismas casas de campo donde ellos estaban reunidos los instrumentos necesarios para enterrar los muertos. Por varias partes sabemos de cierto que se llevaron veinte heridos. De nuestra parte no hemos tenido pérdida alguna, sólo un Nacional contuso. Visto que este pueblo está tan perseguido (...) pido a V.E. con unión del Ayuntamiento y demás de dicha villa tenga a bien dirigirnos una fuerza combatible para poder trabajar los campos y transitar por los caminos, que es cuanto le pedimos. Justicia es lo que esperamos de V.E. San Lorenzo Saball, abril 1837.

Francisco de Asís Rius, Capitán de la Compañía Nacional de Isabel II de San Lorenzo Saball. ”

Font: Arxiu Municipal de Sant Llorenç Savall

Pèrdues econòmiques

Aquest episodi sagnant posà punt i final als anys més atzarosos de la primera guerra carlina a Sant Llorenç Savall. Durant els mesos següents petits grups de carlins voltaran pel entorns mentre un *Secai* àvid de revenja es dedicarà amb cos i ànima a la

seva persecució i extermini. Durant la tardor d'aquell any, el controvertit capità de la companyia de voluntaris isabelins no dona l'abast: el setembre és detingut en Valentí Parés, masover del mas Salvatges de Granera, per haver amagat dos carlins; al novembre *el Secai* i els seus homes preparen un parany a la casa del Puig, a Gallifa,

on resulta mort un carlí (Miquel Deu, de Sant Feliu de Codines); quatre dies més tard empaïta una partida carlina a Gallifa i n'acaba matant a dos (sense patir cap baixa per la seva banda, és clar)... La jugada li surt malament el dia 21 d'octubre el 1838, quan un reduït grup de carlins aconsegueix entrar al poble i assalta l'Ajuntament, on crema un

muny de documentació. No hi ha, però, víctimes i, pel que sembla, ni tan sols tiroteig.

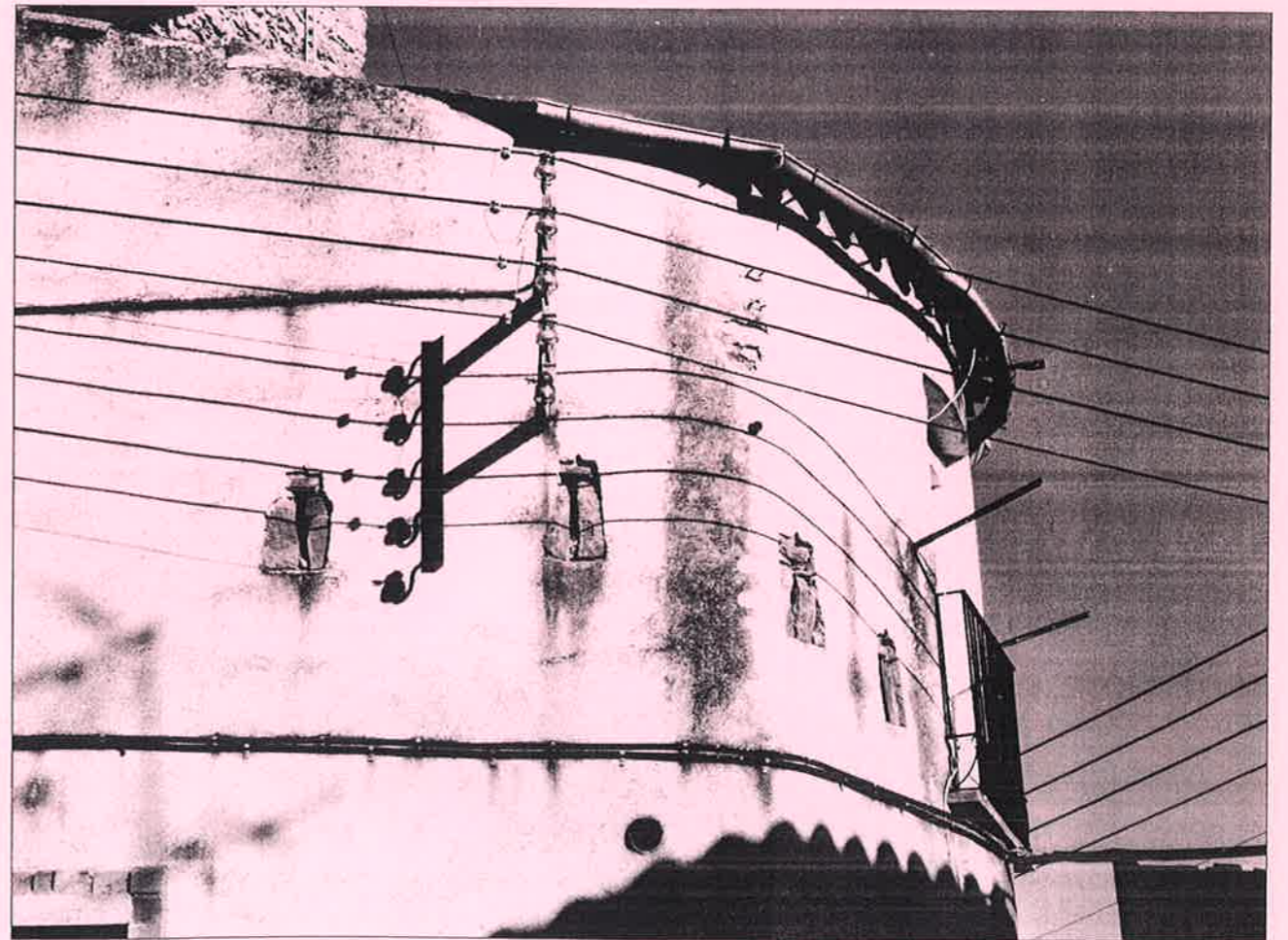
L'octubre del 1839 tropes carlines manades pel Comte d'Espanya¹¹ assalten i cremen Mojà. És una de les darreres accions d'un exèrcit que es va esllanguint i on les desercions abunden. Aquell mateix any es signa el Conveni de Bergara entre Maroto, el principal general carlí, i el general de l'exèrcit nacional Baldomero Espartero. L'estiu del 1840 el darrer cabdill carlí important, Cabrera, "el tigre del Maestrat", travessa els Pirineus amb el seu exèrcit i marxa a l'exili. La guerra es considera acabada, per bé que els tiroteigs aïllats protagonitzats per petits grups de carlins es perllongaran fins a l'inici de la segona carlinada.

L'any 1841, acabat teòricament el conflicte, l'alcalde de Sant Llorenç Savall tramet un comunicat a les autoritats superiors especificant el nom dels llorençans que s'havien

incorporat al bàndol carlí. Només apareixen dos noms a la llista (a banda de l'anteriorment esmentat Josep Rovira, indultat el 1835): en Pau Jo, que era artiller i havia fugit a França, i en Juli Borrell, que vivia a Sabadell i s'havia incorporat feia cinc anys a les tropes de Bartolomé Poses. Ni rastre de Jaume Antoni Marquet. Mentrestant, a Sant Llorenç Savall la Companyia Nacional d'Isabel era dissolta. L'Ajuntament requisà les armes de tots els voluntaris i de la gent del poble: 160 fusells i 100 baionetes. No tothom lliurà les armes, és clar, i encara avui en dia no és gens estrany descobrir alguna vella arma amagada sota el teulat d'alguna casa del poble.

El balanç de la guerra, en termes econòmics, fou desastrós pel poble. El manteniment de la companyia de voluntaris del *Secai* suposà una despesa d'uns 8000 rals anuals als quals cal afegir l'impost de gue-

rra i la quota pel manteniment de la Ronda del Partit Judicial de Terrassa (tropa itinerant). Les despeses de fortificació del poble, per altra banda, sumaven 498 rals. En una nota tramesa per l'ajuntament llorençà a l'alcalde de Terrassa el maig de 1838, es quantifiquen en un total de 106.742 rals les despeses dels danys i perjudicis derivats de la guerra (curiosament, el més afectat resulta ser *el Secai* amb 22.400 rals, seguit de lluny per l'Antoni Dalmau amb 10.680 rals). Podeu fer-vos una idea de la despesa tenint en compte que el jornal d'un paleta es pagava a l'entorn dels 10 rals diaris. Tot plegat una quantitat astronòmica que els llorençans es veien obligats a satisfer bitllo-bitllo. Fou aquesta, més que no pas el número de víctimes, la sotragada més important per a Sant Llorenç Savall. Afortunadament venien temps de puixança econòmica (el conreu de la vinya era en franca expansió) i els llorençans es refarien de seguida.

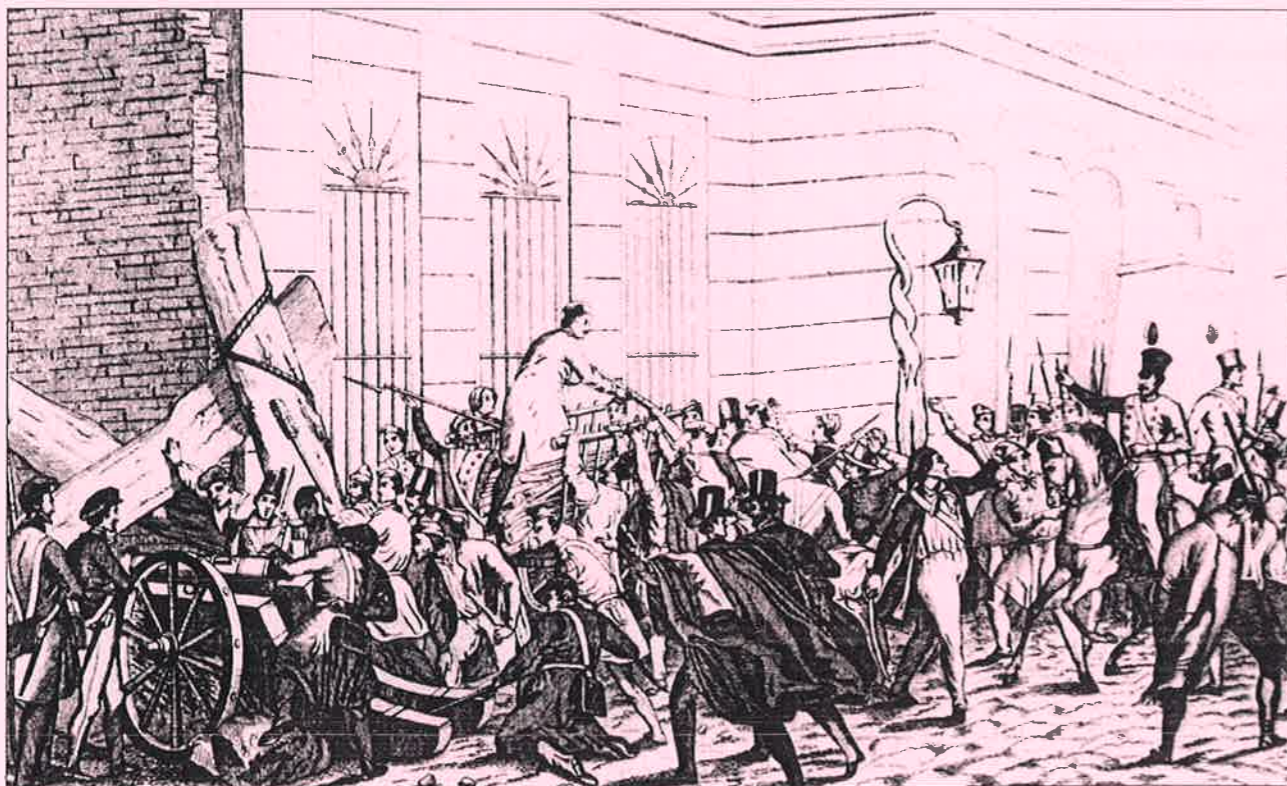
Al final del carrer Barcelona s'alçava la torre dels carlins, un dels punts fortificats del poble per tal de defensar-lo contra un possible atac dels rebels.

LA SEGONA GUERRA CARLINA (LA GUERRA DELS MATINERS): 1846-1849

El reconeixement de la Constitució de 1812 per la regent Maria Cristina, que tan-tes il·lusions havia desvetllat entre els sectors més progressistes del país, acabà esdevenint paper mullat. El 1837 s'aprovà una nova Constitució de caire molt més conservador que suprimí l'anterior i es celebraren unes noves eleccions generals que guanyaren els liberals moderats. Per acabar-ho d'adobar, el nou govern presenta un projecte de llei d'Ajuntaments extremadament centralista segons la qual els alcaldes esdevindrien càrrecs gairebé decoratius, subordinats a les ordres del govern de Madrid. Una nova onada revolucionària s'escampà pel país obligant a Maria Cristina a fugir a l'estranger. Després d'un munt de conxorxes i casualitats, el general Baldomero Espartero, teòricament de pensament progressista,

esdevindrà el nou regent d'Espanya fins a la majoria d'edat d'Isabel II. Corria l'any 1840, poc després de la fi de la primera guerra carlina. Una nova esperança s'obria pels progressistes. Ben aviat, però, van adonar-se que els havien donat gat per llebre i Espartero desplegà una política centralista i repressora sense precedents. El seu despotisme arribà al màxim l'any 1842, quan aixafà una revolta barcelonina bombardejant la capital catalana des del Castell de Montjuïc sense miraments. El balanç fou atroz: 20 morts, 14 sentències de pena capital i una multa de 12 milions de rals a la ciutat revoltada. La mesura fou tan exagerada que desvetllà l'enuig de tot Espanya, on començaren a produir-se pronunciaments per enderrocar el militar. El juny de 1843 els alçaments es generalitzaren arreu del

país i esclaten de nou a Barcelona, on es crea una Junta de Govern i on l'arribada del aleshores coronel Prim (Joan Prim i Prats) aixecà passions. Voluntaris de tots els pobles del voltant s'acosten a la capital per unir-se a les manifestacions i reclamar la caiguda del despòtic general, la coronació d'Isabel i la fi de la política centralista de Madrid. A Sant Llorenç Savall, el 7 de juliol, són mobilitzats tots els homes d'entre 18 i 40 anys. Un nombrós grup de 106 llorençans baixaran a Barcelona per unir-se als revoltats. Són manats per l'incombustible Francesc Rius i Datzira, *el Secai*, qui col·laborà activament amb la Junta de Govern rebel barcelonina. El resultat de la revolta fou l'exili d'Espartero i la declaració, mesos més tard, de la majoria d'edat d'Isabel II, ara ja reina d'Espanya.

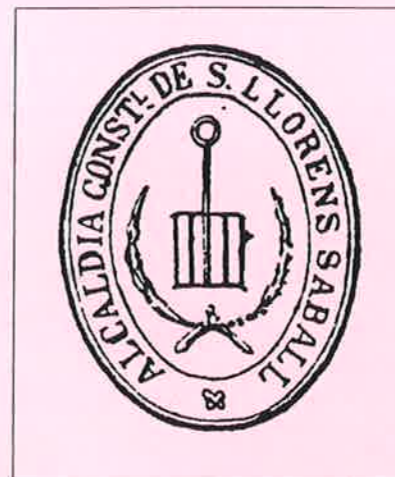
Gravat que representa la revolta de 1842 a la plaça de Sant Jaume de Barcelona que culminarà amb el bombardeig d'Espartero. S'observa com alguns civils i membres de la Milícia Nacional es reparteixen les armes requisades a l'exèrcit.

La revolta de la Jamància

El conflicte no s'acabà aquí. El nou govern no mostrà cap signe de descentralització i les demandes dels sectors progressistes rebrotaren el mes de setembre en forma de noves revoltes (l'anomenada *Jamància*). Aquesta vegada l'amotinament fou durament reprimint pel nou govern amb el vist i plau de la burgesia catalana (que s'havia apuntat a fer caure Espartero però que ara no volia que les reformes socials anessin més enllà dels seus interessos). El mateix Prim acabà bombardejant Barcelona sense miraments, el segon bombardeig en menys d'un any. L'opció moderada triomfava de nou i perduraria fins deu anys més tard. Pel que fa a Sant Llorenç Savall, tenim notícia de les accions d'un escamot de la *Jamància* al poble: empaitaren al rector obligant-lo a refugiar-se en una casa del carrer Nou i detingueren a dos capellans que s'amagaven al Marquet de l'Era i que s'emportaren per tal d'afusellar-los en algun indret desconegut. Ignorem si *el Secai* participà activament en els fets de l'anomenada *Jamància*, però sí que sabem del cert que la seva col·laboració amb la Junta de Govern barcelonina creada el juny de 1843 li portà algun maldecap: el juliol de 1844 arriba una citació judicial adreçada a Francesc Rius i Datzira on se l'acusa de ser partidari de la Junta rebel. La seva ideologia liberal progressista li passava, així, factura. Essent un home pràctic com era, *el Secai* optà per la millor solució: fugí a França una temporada per poder escapollir-se de la llei fins que les coses es calmin un xic. No serà a l'exili massa temps car en iniciar-se la segona guerra carlista, el 1846, ja el tornem a tenir a Sant Llorenç Savall.

Podem veure, doncs, com els sis anys que comprenen el parèntesi entre les dues primeres guerres carlines (1840-46) van estar lluny de ser tranquils. A banda dels aldarulls polítics i socials de les grans ciutats, la vida les zones rurals continuava essent insegura degut a la permanència d'algunes partides reduïdes de carlins que es negaven a abandonar les armes. A Sant Llorenç Savall arribaran diversos avisos de la presència d'aquests grups a l'any 1841 i al 1843. Fou aquesta sensació d'inseguretat permanent la que portà a la creació, altra volta, d'una nova Companyia Nacional de Voluntaris de Sant Llorenç Savall. A finals de 1842 la nova Companyia ja funciona, capitanejada per en Francesc Roca i Soler, car *el Secai* està massa ocupat en "l'alta política". Foren els llorençans d'aquesta milícia els que, pel juny de 1843 i de la mà del *Secai*,

baixaren a Barcelona per participar en els fets revolucionaris anteriorment esmentats. Per altra banda, tot i que la guerra era acabada, l'Ajuntament del poble es lliurà a una fanàtica classificació entre afectes i desafectes al règim liberal. Tot els refugiats de guerra i sospitosos de ser pro-carlins eren vigilats i se'ls negava la possessió de passaport. Al capdamunt de la llista negra del poble continuava en Jaume Antoni Marquet, que ara vivia Molins de Rei.

Segell municipal de la segona meitat del segle XIX. Font: Arxius Municipals de Sant Llorenç Savall.

Ocupació del poble i reclutament fallit

El 8 de juliol de 1845, a les cinc de la tarda, una partida de 90 homes armats es presenten al poble sense que la Companyia de voluntaris pugui fer res per evitar-ho. L'alcalde i els regidors llorençans, tement per al seva vida, optaran per fugir muntany amunt, amagant-se als afores fins que la situació es calmi. Els carlins s'apoderen de les claus del campanar i a mitjanit fan repicar la campana de l'església amb la intenció d'atraure homes disposats a allistar-se a la causa carlista. L'intent de reclutament fracassarà: cap jove del poble acudirà a la crida. Amb la cua entre les cames, els carlins marxaran del poble a les tres de la matinada, sense disparar un sol tret i essent exactament el mateix nombre que a l'arribada. Tot i que oficialment la guerra encara no havia començat, com podem veure la realitat al món rural català era molt diferent.

Mentrestant, els principals líders carlins esperaven pacientment a l'exili que arribés el moment adequat de dir la seva. Conscients que el liberalisme ja era una realitat impossible d'eliminar, pensaren que el millor que

podien fer era cercar aliances amb els sectors moderats del liberalisme per tal d'intentar, tots plegats, aturar les reformes més progressistes i, per tant, més perilloses. Amb aquest objectiu proposaren el casament entre la reina Isabel II i Carles, el fill del rei carlí Carles V, d'aquesta manera la causa carlina quedaria integrada a la monarquia espanyola. La jugada els sortí malament, i la reina acabà casant-se amb el seu cosí. Això determinà l'inici de la segona guerra carlina, coneguda com a guerra dels matiners, que es desenvolupà únicament en territori català. El primer que s'alçà en armes fou el infatigable mossèn Benet Tristany, a Solsona, i el seguiren un reguitzell de grups per tot el territori. Si la primera guerra tingué un clar caràcter d'enfrontament entre liberals i anti-liberals, aquest segon enfrontament armat era conseqüència d'unes causes molt més complexes. La indústria catalana estava en crisi i un bon nombre d'obriers eren a l'atur. Si afegim que el centralisme de Madrid continuava en voga i que el sector més radical dels progressistes cercava qualsevol mètode que els permetés arribar al poder, entendrem perquè les partides carlines d'aquesta segona guerra aplegaven tots els descontents d'aquell moment. És per això que no ens ha de sobtar que els antics carlins lluitessin al costat d'obriers en atur, de camperols, de republicans i progressistes radicals i, si convenia, de bandolers.

A partir de la primavera de 1847 les partides de carlins deambulaven amb major freqüència pels entorns de Sant Llorenç Savall. El 30 de maig un grup d'uns trenta homes volten per l'Armengol. El més de juny passen pel Dalmau una dotzena de carlins i, un mes després, entra al poble una partida d'uns 60 homes manats per en Mus de Terrassa. S'hi estaran un parell d'hores i marxaran a quarts d'onze de la nit, sense fer un tret ni saquejar cap casa. Un episodi semblant es produeix al mes d'agost, quan un escamot de 40 carlins manats per Bartolomé Poses s'estan tres hores al poble abans de marxar muntany amunt, en direcció al massís de Sant Llorenç. Els mateixos homes tornaran a passar pel poble un mes i mig més tard emportant-se 200 rals de les arques municipals, i al mes de novembre obligaran als regidors llorençans a ocultar-se tal com ja havien fet dos anys abans¹².

L'assassinat del Secai

La partida de carlins comandada per en Bartolomé Poses¹³ fou protagonista de les escenes més violentes de la segona carlinada

pels voltants de Sant Llorenç Savall. Amb el quarter general establert a Monistrol de Calders, aquest home es lliurà a un veritable bany de sang, afusellant arbitràriament a tot aquell que li desvetllava sospites. Al poble veí de Monistrol, almenys quatre homes foren passats per les armes: el 27 de juliol de 1848 afusellat a Víctor Rius (habitant de Moià) i el 17 de novembre del mateix any segueixen la mateixa sort en Agustí Giralt (de Moià), Jaume Guàrdia (de Vacarisses) i Jerònim Puig (de Perpinyà), tots tres executats al camp del Solà, vora l'actual restaurant. A Sant Llorenç Savall, els homes de Poses seran els protagonistes de l'única escena sagnant al poble d'aquesta guerra dels matiners (que en tinguem constància, si més no). Esdevingué el 25 de març del 1848. Aquell dia un grup reduït de carlins (el gruix de la partida, manada per en Poses, s'esperava als afores) entrà al poble i afusellà en Francesc Rius i Datzira, *el Secai*, al bell mig de la plaça. L'antic capità de la companyia de voluntaris moria així d'una manera ben tràgica i, ahorrà, en consonància amb l'atzarosa vida que havia portat, ben digna d'una opereta. La tradició oral llorençana ha guarnit la fi del *Secai* amb tot un seguit d'anècdotes curioses, totes elles sense cap base documental que les corrobori. Segons la versió més estesa, en Francesc Rius i Datzira fou sorprès pels seus botxins en sortir de l'església. El malaurat *Secai* fou conduït a Cal Ramon, on va fer testament en presència del rector, mossèn Jaume Manent. Tot seguit se l'emportaren en direcció a les Conques per tal d'afusellar-lo, però davant la resistència del pres acabaren per executar-lo abans de sortir del poble. Sembla ser que ho aconseguiren al tercer tret, car els dos primers foren errats. Mentrestant –sempre segons aquesta versió popular– la dona del *Secai* havia correngut cap a casa a cercar una olla plena de monedes d'or per oferir-les als botxins a canvi de la vida del seu marit. En passar per davant de Cal Quico, al carrer Barcelona, escoltà el soroll del tret de la pistola i caigué al terra desmaiada. Un grapat de llorençans que eren per allí s'abocaren damunt les monedes, embutxacant-se-les i desentenent-se de la pobra dona. Tot i així, aquests fets estan profundament tergiversats per la fantasia de la gent i cal interpretar-los amb pinces. De fet, una altra versió situa uns fets semblants a la guerra del francès, a principis del segle XIX. Sigui com sigui, el que sí és cert és que en Francesc Rius i Datzira trobà la mort a mans dels carlins aquell dia de març del 1848. L'alcalde, en Adjutori Salallassera, ordenà la sepultura del cadàver al cementiri parroquial i els dies 5 i 6 de maig es celebraren tres oficis diaris en memòria del difunt.

Sens dubte, fou una sotragada forta per la vida tranquil·la dels llorençans.

Una pau efímera

La guerra es donà per finalitzada l'any 1849 (tot i que l'octubre d'aquell any encara fou afusellat a Sant Feliu de Vallcàrcara el veí de Granera, en Ramon Valls) quan el redreç econòmic i el defalliment dels carlins comportà la pràctica desaparició de les partides que voltaven pel país. S'encetava així un període políticament dominat per les forces moderades del país que es perllongaria –amb l'excepció del breu parèntesi del bienni progressista (1854-56)– fins els fets revolucionaris del 1868 que obririen les portes a la primera República Espanyola. Fou una època de repressió i estret control de la població. Les associacions obreres i la llibertat de premsa eren prohibides i les conductes "inapropiades" de la gent durament penades. En Ramon Gibert, alcalde de Sant Llorenç, publicava un ban pel gener de 1851 on quedava ben reflectida aquesta línia repressora:

- ningú pot anar pel carrer de nit sense llum sota pena de 12 rals de multa.
- els jocs són prohibits (tant a les tavernes com a les cases particulars).
- són prohibides les reunions al carrer a partir de les nou del vespre. Si les reunions són a cases particulars, només es podran celebrar amb el permís de l'Ajuntament.
- no es pot xerrar a l'església (pena de 6 rals de multa).
- les portes de les cases han d'estar tancaades a partir de nou del vespre (les deu a l'estiu).

Les Casetes del Buff, situades a la part alta del massís de Sant Llorenç del Munt prop dels Òbits, fou una de les cavitats-refugi que les autoritats llorençanes tapiaren per tal que no fos utilitzada com a amagatall per carlins i bandolers.

Com podem veure, eren temps difícils pels llorençans. L'any 1850 les autoritats militars de Terrassa, preveient un possible rebrot de les forces carlines, engegaren el desafortat projecte de tapiar totes les coves i balms que poguessin ser utilitzades com a amagatall pels anomenats "facciosos". L'ordre que arribà a Sant Llorenç Savall era prou explícita:

"...totes les coves que la naturalesa o l'art ha construït i que existeixen en el terreny del districte militar del meu comandament interí, mano siguin inutilitzades i obstruïdes de manera que ningú pugui entrar al seu interior"

Font: Arxiu Històric de Sabadell

No costa imaginar la sorpresa i desconcert dels membres de l'Ajuntament de Sant Llorenç en rebre aquelles ordres: tapiar una cova de les dimensions de la Simanya era una feina titànica que no es veien en cor d'assumir. Al final, optaren per obstruir algunes cavitats menudes –no fos dit que no es va fer res– i esperaren pacientment que les autoritats militars recuperessin el seny. Algunes d'aquestes coves i balms no es van destapar fins ben entrat el segle XX, quan l'espeleologia científica encetà l'exploració de les cavitats del massís de Sant Llorenç del Munt.

EL PERÍODE REVOLUCIONARI DE 1868-1875 I LA TERCERA GUERRA CARLINA (1872-76)

Amb l'excepció del breu lapse del bienni progressista (1854-56), els anys cinquanta i seixanta de segle XIX estigueren marcats pel moderantisme polític que emanava de Madrid. La censura i la repressió de qualsevol manifestació de progrés es traduïa en tots els aspectes de la vida quotidiana: les associacions obreres eren prohibides, la llibertat de premsa amputada i el malestar d'un bon gruix de la població anava lògicament en augment. El partit progressista, adonant-se

de la impossibilitat d'assolir el poder polític per la via de les eleccions (descaradament manipulades pels moderats), optà per treballar des de la clandestinitat. Des de l'exili, el progressista general Prim projectà un seguit de pronunciaments que no acabaren de qual·lar. La tensió social assolí el seu punt màxim l'any 1868, quan les males collites i la crisi econòmica acabaren de donar l'empenta definitiva per a l'esclat d'una revolució. El setembre d'aquell any el general Topete es

pronuncià a Cadis contra el govern i, poc després, Isabel II era destronada. A Catalunya, el pronunciament prengué un marcat caire antiborbònic i anti-monàrquic. Es crearen Juntes Revolucionàries a la majoria de poblacions catalanes, constituïdes per un aiguabarreig de republicans i monàrquics progressistes. Aquestes Juntes restituïren immediatament la llibertat d'expressió, d'associació i de culte, aboliren les polèmiques quintes, i instauraren el sufragi universal masculí.

Gravat que representa la revolta de setembre, coneguda com "la Gloriosa", a Barcelona. Els barcelonins cremen retrats de Felip V i d'Isabel II a la plaça de Sant Jaume.

A Madrid, tement que els aldarulls desfermessin una veritable revolució social, el nou govern provisional progressista encapçalat pels generals Serrano, Prim i Topete ordenà la immediata dissolució de les Juntes Revolucionàries. El gener del 1869 es con-

vocaren eleccions generals per a la creació d'una Assemblea Constituent que havia de decidir el tipus de govern que regiria Espanya. El resultat d'aquestes eleccions posà en relleu l'arrelament del pensament republicà a Catalunya i el distanciament

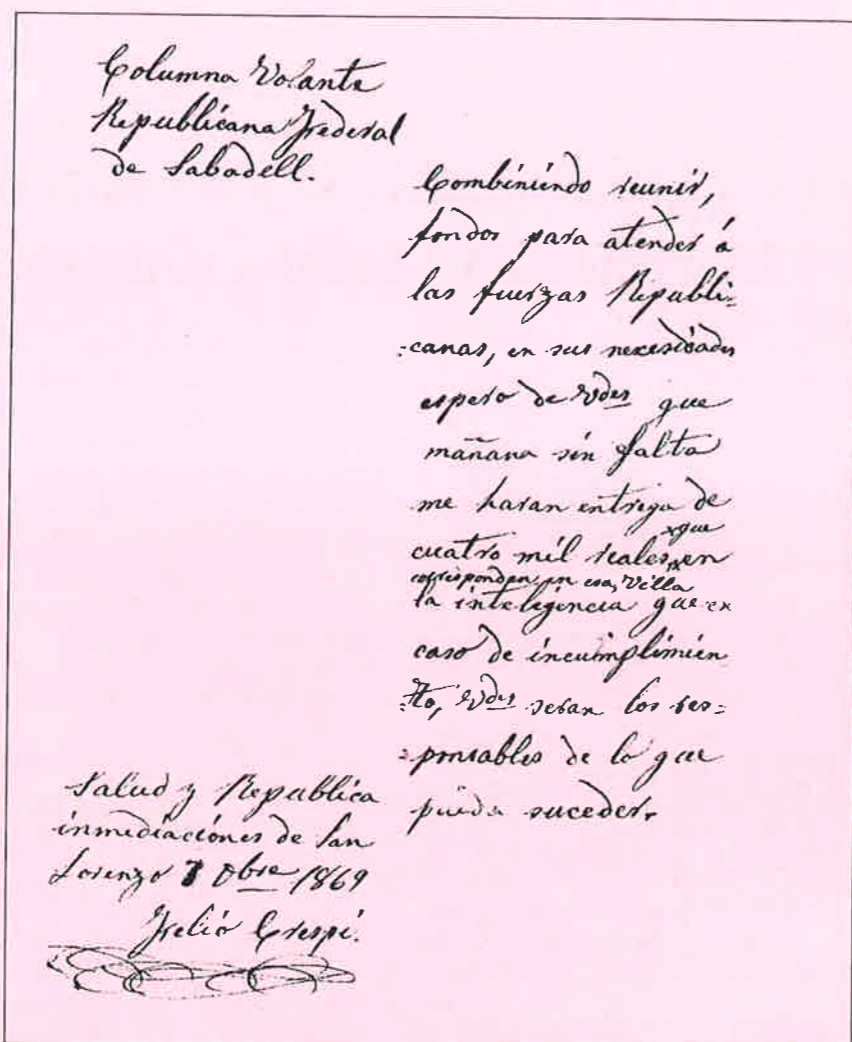
amb Espanya: mentre els resultats globals espanyols donaven una victòria aclaparadora a l'opció monàrquica (230 vots monàrquics contra 73 de republicans) al Principat els republicans guanyaven per 21 a 13. A Catalunya, el món obrer començava a orga-

nitzar-se a poc a poc i cada vegada es comprometia més amb la causa republicana, allunyant-se de l'opció progressista que tants desenganys els havia donat al llarg dels darrers cinquanta anys. Eren els primers tímids moviments d'un sector obrer cada vegada més conscient de la seva condició de classe social, més reivindicatiu amb les desigualtats i més polititzat. El juny del 1870 la celebració del Congrés Obrer de Barcelona suposava l'inici de la difusió del pensament anarco-sindicalista entre el sector obrer: un pensament que acabaria de quallar al segle XX i culminaria amb els fets revolucionaris dels anys trenta.

Accions republicanes

La creació de l'Assemblea Constituent no portà l'estabilitat política que s'esperava. Durant els mesos de setembre i octubre del 1869 les revoltes populars a diferents indrets de Catalunya i d'Espanya sovintejarren. Diversos grups republicans voltaven sense control pel Principat, amenaçant les poblacions i recaptant diners per a la seva causa mitjançant amenaces i coaccions. L'Ajuntament de Sant Llorenç Savall no en quedà al marge: l'octubre rep una missiva de la Columna Volant Republicana de Sabadell, manada per en Feliu Crespi¹⁴, demanant a l'alcalde, sota amenaça, el pagament de 4000 reals. El març del 1870 el malestar dels barcelonins pel nou decret de lleua del govern acabà amb el bombardeig de la ciutat comtal.

Com que la nova Constitució del 1869 era de caire monàrquic, calia trobar un personatge notable que esdevingués el nou rei d'Espanya i que fos capaç de portar la pau social a un país cada vegada més remogut per la discòrdia política. En Prim proposà, entre tots els candidats, a Amadeu de Savoia (fill de Víctor Manuel II d'Itàlia) qui jurà, el càrrec el novembre del 1870. Pocs dies després, Prim seria assassinat a Madrid. Malgrat la bona predisposició del nou rei, de seguida es posà de manifest la impossibilitat d'Amadeu de apaivagar els conflictes socials i la inestabilitat política: fins a tres eleccions generals es realitzaren en el decurs dels poc més de dos anys que durà el seu regnat. Es tractava d'eleccions descaradament manipulades, convocades mitjançant una partició artificial del territori que potenciava el caciquisme i la dissolució del vot republicà. Finalment, desbordat per les

Durant la tardor del 1869 diverses partides de republicans radicals voltaven pel Vallès reclamant a les autoritats de les poblacions el pagament de sumes considerables, sempre sota amenaça. Carta rebuda a l'Ajuntament de Sant Llorenç Savall l'octubre de 1869. Font: Arxiu Municipal de Sant Llorenç Savall.

revoltes populars, per l'esclat de la tercera guerra carlista i per les traves que li imposaven alguns sectors del govern, Amadeu de Savoia abdicà el 11 de febrer del 1873. Naixia, així, la primera República Espanyola.

La reacció armada carlista

Mentrestant, el moviment carlí s'havia mantingut a l'expectativa, participant del joc polític del país com un partit més i aglutinant, mica en mica, tots els sectors conservadors espanyols, temorosos davant la possibilitat d'un canvi polític radical. A partir del 1872, però, els carlins partidaris de la via parlamentària van perdent força enfront la opció de l'alçament armat. Així, el 8 d'abril d'aquell any els carlins s'alçen en armes a les comarques gironines i, quinze dies més

tard, Carles VII ordena l'alçament general de tots els partidaris de la seva causa. Des del principi de la guerra, el nou candidat carlí (nét de Carles V) veié molt clar el distanciament polític i social de Catalunya respecte d'Espanya. És per això que no dubtà en disfressar el seu projecte polític amb un toc de "nacionalisme" en prometre el respecte vers els furs i llibertats de les diferents "províncies" espanyoles¹⁵. Un grapat de veterans cabdills de les anteriors guerres carlines tornaren a agafar les armes, els Tristany entre ells, aglutinant un exèrcit heterogeni de camperols, artesans, eclesiàstics, exmilitars... en un aiguabarreig d'ideologies que englobaven conservadors, "catalanistes" i, en general, tots els sectors socials descontents pels canvis que comportava la nova societat industrial. L'empenta inicial fou enorme i algunes ciutats importants -

com Igualada, Manresa, Vic i Olot- caigueren de seguida en mans dels insurrectes. Cabdills com Savalls, Galzeran, Castells i Estartús aconseguiren reunir prop de 4000 homes i dominar bona part de la meitat nord de Catalunya. En realitat, l'exèrcit carlí era minso en comparació amb el contingent de les tropes governamentals, però la situació de caos polític que travessava el país facilità que els rebels anessin encadenant victòria rera victòria. El cobrament de contribucions i la tàctica del segrest de personalitats notables nodriren les tropes carlines amb els recursos econòmics necessaris per mantenir l'enfrontament armat.

Retornem, tot seguit, a emprendre el fil de la història llorençana. Malauradament, les fonts documentals que ens parlen dels fets esdevinguts a Sant Llorenç Savall durant aquells agitats anys és molt minsas. Desconeixem, per exemple, si es creà una Junta Revolucionària al poble durant l'alçament del setembre del 1868¹⁶. Tenim constància, això sí, de l'existència d'un incipient moviment obrer amb la creació d'un sindicat -amb tota seguretat el primer que es creà al poble- poc temps després. El que sí abunden són les referències a la presència de partides carlines pels entorns de la població, especialment durant l'any 1873¹⁷. El desembre del 1872 ja tenim documentat el pas d'una partida carlina d'uns 120 homes pel poble, manats pel coronel Guiu¹⁸. Els insurrectes convocaren els caps del sometent local (equivalent a l'antiga Milícia Nacional) amb la intenció de confiscar totes

les carrabines que tinguessin. El resultat fou descoratjador pels carlins ja que a Sant Llorenç Savall aquesta mena d'armes havien estat tornades a les autoritats militars feia una colla d'anys. Només hi trobarem escopetes de cacera.

El mes de gener de 1873 es decretà la recerca i captura d'en Joaquim Marquet i Riera (nét d'en Jaume Antoni Marquet), acusat de formar part de les tropes carlines que actuaven per la comarca. Com podem veure, doncs, era un digne successor del seu avi. No fou aquest l'únic llorençà acusat de carlí: en Pere Calvó, en Pau Calvó i en Josep Rius també en foren considerats. L'abril del mateix any, el Jutjat de Terrassa envia instruccions precises a l'Ajuntament llorençà per tal de perseguir els carlins que volten per la zona i a tots aquells que cooperin amb ells, auxiliant-los o amagant-los. El mateix Jutjat, el setembre del mateix any, demana informació sobre la possibilitat de que el llorençà Antoni Batet fos afusellat pels carlins i, de ser certa la sospita, on fou enterrat el seu cadàver. La confusió i la por, com podem veure, tornen a esdevenir els protagonistes de la vida dels homes i dones de Sant Llorenç Savall. La pròpia vida política llorençana reflectí la mateixa inestabilitat que travessava el país car, al llarg de 1874, els canvis a l'ajuntament foren continus: a l'alcalde Francesc Rius i Cerdà el succeïen en Ramon Gibert i -el que és més espectacular- fins a quatre secretaris diferents es succeïren en aquest càrrec en tan sols un any.

El poble incomunicat

Durant els tres anys que abraça el període 1873-1875 Sant Llorenç Savall estigué pràcticament incomunicat amb les autoritats governatives. El pas de carlins pel poble (especialment la partida del coronel Guiu) era habitual i els comunicats oficials que venien de Sabadell, Terrassa, Barcelona o Madrid eren interceptats pels insurrectes. Els treballadors del servei de correus que pujaven de Castellar patien la contínua intromissió dels carlins, que seleccionaven curosament les cartes, destruint tots els documents i comunicats oficials¹⁹. També es dedicaven a comprovar periòdicament les llibretes de l'ajuntament per detectar el cobrament de despeses provincials. Aquest control anà prou bé a l'ajuntament llorençà, car s'estalvià el pagament dels impostos amb l'excusa que podien caure en poder dels carlins. Tampoc arribaren les ordres d'allistament ni les convocatòries d'eleccions. Durant tres anys, doncs, Sant Llorenç Savall visqué al marge del poder polític nacional. Quan, a finals de 1876, el Governador Civil decideix multar el poble per no haver pagat els impostos, l'alcalde s'excusarà en aquesta comunicació forçada. Caldria comprovar fins a quin punt fou cert aquest aïllament, o bé si es tractà d'una estratègia de les autoritats locals per tal d'eludir les obligacions contributives.

El final de la Primera República

La República Espanyola tingué una vida efímera. L'oposició dels conservadors del país, juntament amb les desavinences entre els propis republicans i la crisi derivada de la guerra carlina en determinaren la seva fi. L'executiu republicà provà de tirar endavant un projecte de Constitució federal on es reconeixia l'Estat Federal Català com a integrant de la nació espanyola. El projecte fou rebut de manera diversa pels diferents sectors socials del país i en les distintes àrees geogràfiques, generant una forta polèmica que comportà l'ajornament indefinit de la seva aplicació i afegint més crispació a un govern ja moribund. La inestabilitat política culminà el 3 de gener del 1874 quan l'exèrcit, encapçalat pel general Pavía i amb el beneplàcit de tots els sectors anti-republicans, dissolgué les Corts republicanes. S'instaurava així una dictadura temporal encapçalada pel general Serrano que obriria les portes a la restauració monàrquica en la

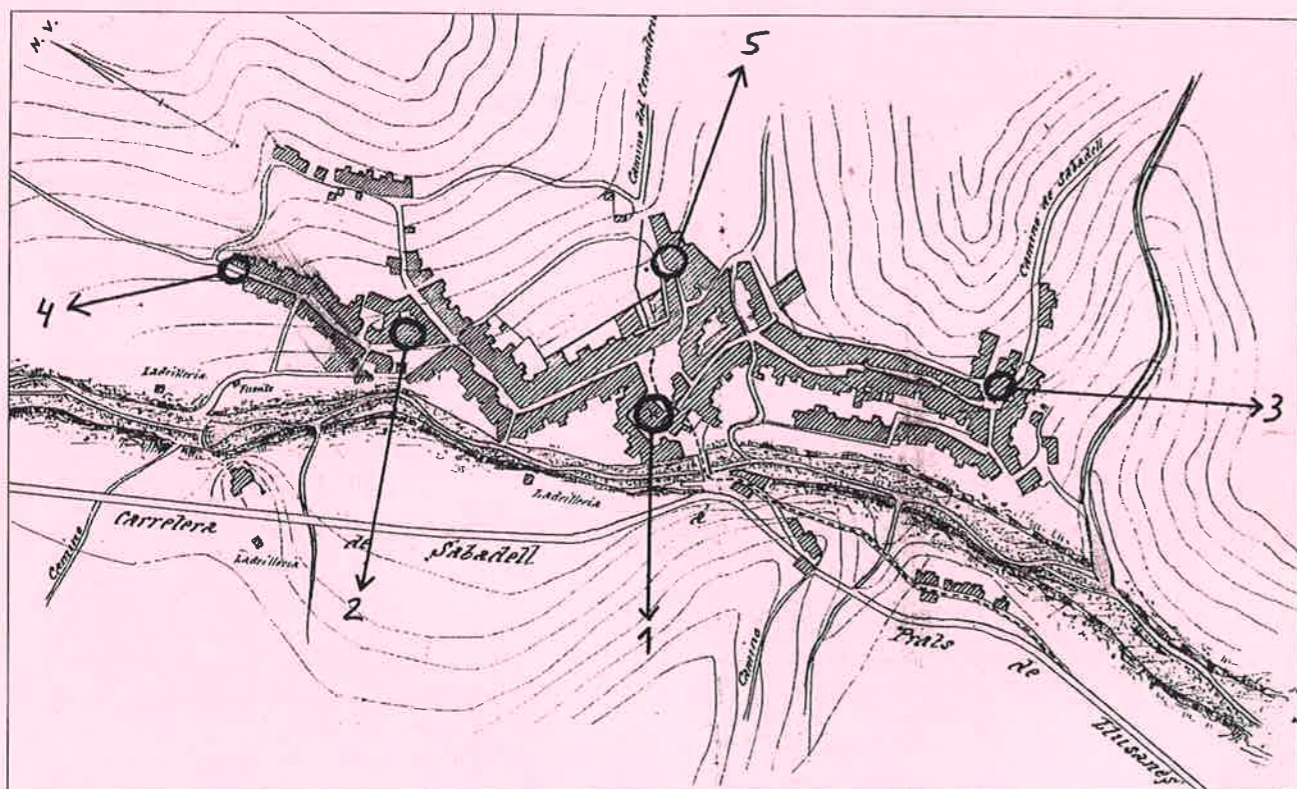
Gravat que representa la proclamació de la República Espanyola des del Palau de la Generalitat (aleshores de la Diputació Provincial) de Barcelona el 21 de febrer de 1873.

figura d'Alfons XII, qui arribaria a Madrid el gener del 1875. Es tancava d'aquesta manera el període democràtic iniciat amb les revoltes del 1868 per a encetar una nova etapa de repressió de les llibertats. Les associacions obreres tornaran a ser prohibides i s'implantarà un model polític teòricament democràtic, representat per dos partits polítics, els conservadors i els liberals –en realitat, ambdós de dretes-, que s'alternaran en el poder mercès un equilibri forjat amb els pactes i la manipulació electoral que suposava el caciquisme. Aquest bipartidisme falsament democràtic funcionà, de la mà del president d'Espanya Antonio Cánovas del Castillo, fins a les acaballes del segle XIX.

Amb la restauració monàrquica la causa carlina deixà de tenir força. Bona part dels rebels van reconèixer a Alfons XII com a rei d'Espanya i abandonaren les armes. Tot i així, algunes faccions es negaren a rendir-se i continuaren presentant batalla. L'exèrcit, encapçalat pel propi Alfons XII (en una clara maniobra propagandística), acabarà d'esclafar els darrers redutes de resistència carlina. L'octubre del 1875 un contingent de soldats del regiment de Bailén farà estada a Sant Llorenç Savall, on se'ls facilitarà allotjament i queviures. S'hi estaran unes poques setmanes car, el novembre del mateix any, l'alcalde demanarà al Capità General homes i armes per tal de defensar-se d'un possible atac carlí. Probablement, en la ment dels llo-

rençans encara era viu el record dels esdeveniments de les dues guerres carlines anteriors. Afortunadament, el poble viurà en calma fins l'acabament de la guerra, el febrer del 1876. Un mes després, l'Ajuntament rep el vist-i-plau de l'administració per a poder enderrocar les fortificacions del poble. Després de prop de cinquanta anys de conflictes, les guerres carlines arribaven, així, a la seva fi definitiva. D'aleshores ençà el carlisme esdevindrà un partit que ja no tindrà pes en la política espanyola però que, sempre que pugui, s'apuntarà on calgui per tal d'actuar a favor dels seus interessos.

Albert Vicens i Llauredó
Sant Llorenç Savall, hivern de 2005

Plànol de Sant Llorenç Savall a l'any 1884, pocs anys més tard de l'acabament de la tercera guerra carlista. Els números indiquen els principals punts del poble que foren fortificats com a portals al llarg d'aquells anys: 1. Església/ 2. Marquet de l'Era/ 3. Torre dels carlins (final del carrer Barcelona)/ 4. Entrada al carrer Sant Feliu/ 5. Entrada al carrer Vic. Font: Arxius Municipals de Sant Llorenç Savall.

Notes:

- 1 Bona part d'aquests ultramonàrquics formaven part de les files dels Voluntaris Reialistes, un cos creat el 1825 pel propi Ferran VII per tal de reprimir el corrent liberal. Un sector d'aquests voluntaris participà en l'anomenada "revolta dels malcontents" l'any 1827, una insurrecció de caràcter ultraconservador on els revoltats demanaren un enduriment de la política antiliberal de Ferran VII. Tot i que la "revolta dels malcontents" fou sufocada, deixà el país submergit en un clima de crispació on els voluntaris reialistes eren una amenaça contínua per la possibilitat d'un alçament. Per tal d'estalviar-se ensurts, Ferran VII decretà la dissolució del cos de Voluntaris Reialistes a principis del 1833. Llauder, Capità General de Catalunya, executà l'ordre i confiscà les armes dels seus voluntaris. Malgrat aquesta dissolució, però, petits grups de reialistes van començar a actuar pel territori català en una mena de preludi del que seria la primera guerra carlista, fent esclatar petites insurreccions en aquells indrets de Catalunya amb més tradició monàrquica.
- 2 En Francesc Rius i Datzira, àlies *el Secai*, va estar vinculat al moviment liberal progressista des del final de la guerra del francès, Compromès amb les reformes del trienni progressista (1821-23) va haver de fugir temporalment de Sant Llorenç Savall poc després que es restaurés l'absolutisme de Ferran VII el 1823, perseguit per un grup de voluntaris reialistes que el van anar a cercar al poble per a passar comptes dels tres anys de govern liberal. Personatge molt controvertit, *el Secai* mantingué una posició ambigua al llarg de tot el conflicte carlista. Tot i que oficialment fou sempre fidel al govern liberal (fou Capità de la Milícia Local), no dubtà en tenir tractes amb els líders carlistes. Les manifestacions sospitoses a que fa referència el text foren expressades coincidint amb una petita insurrecció reialista que fou ràpidament sufocada. Transcrivim, a continuació, un fragment del document expedit per l'Ajuntament on s'esmenten aquestes declaracions: "...solo infunde algunas sospechas ciertas expresiones soltadas por Francisco de Asis Rius un poco antes de manifestarse la sublevación y otra al momento de aparecer disipada. Siendo la primera que esta cuaresma no faltarian sermones porqué vendria una expedición de seis mil misioneros y la otra de que se había malogrado la expedición de los sublevados por haberse precipitado a salir tres semanas antes...". No hi ha dubte de que en Francesc Rius, a banda de ser un home pragmàtic, gaudia d'un bon sentit de l'humor. Font: Arxius Municipals de Sant Llorenç Savall.
- 3 Segons Esteve Busquets i Molas a Entre Vinyes i telers. La vida a Sant Llorenç Savall.
- 4 El 1834 es signà una aliança entre Espanya, Portugal, França i Anglaterra per tal de lluitar conjuntament contra els dos pretendents ultres a les corones espanyola (Carles) i portuguesa (Miquel). Amb aquesta finalitat un exèrcit format per tropes dels quatre països envaïren Portugal el mateix any 1834. Carles, el pretendent carlista a la corona, es veié obligat a fugir de Portugal (on era refugiat des de l'inici de la primera guerra carlista), passar a Anglaterra i, des d'allí, a Navarra.
- 5 Al llarg de la darrera meitat del segle XIX aquests dos blocs acabaran esdevenint els dos partits polítics que, un cop triomfà definitivament l'opció liberal, s'alternaran al poder.
- 6 Segons Esteve Busquets i Molas, la masia del Rossinyol (Monistrol de Calders) esdevingué un centre de comandament carlista.
- 7 Poc després, en Jaume Antoni Marquet es traslladarà a Molins de Rei, poble natal de la seva muller, Catalina Ametller, on esdevindrà secretari del consistori municipal. Des d'allí iniciarà una batalla legal per tal de demostrar la seva innocència i poder cobrar certa quantitat en concepte de les destrosses que la fortificació del Marquet de l'Era ocasionà a la casa.
- 8 Mossèn Benet Tristany fou un dels cabdills més emblemàtics del carlisme a Catalunya. La partida que comandava actuava bàsicament pel Solsonès i es mantingué activa durant la primera i segona guerres carlistes. Durant la primera d'aquestes comandà una de les tres divisions en que s'organitzava l'exèrcit carlista al Principat. A ell s'atribueix l'inici de

- la segona guerra, la guerra dels matiners, quan entrà amb els seus homes a Cervera cridant *Visca Carles VII!* (fill del pretendent Carles). Fou capturat i afusellat el 1847 a Solsona, però els seus nebots –coneguts com els Tristany– continuaren lluitant per la causa carlista fins més enllà del 1850.
- 9 Nascut a Les Lloses (Ripollès), Agustí Dachs tingué una actuació destacada durant la primera guerra carlista a Catalunya. De forta tradició monàrquica (fou sots-tinent reialista durant la revolta conservadora dels Malcontents el 1827) comandà una tropa carlista d'uns 500 homes que actuava sobretot pel Ripollès. El 1838 rendí la ciutat de Ripoll a les tropes isabelines sense oposar resistència i fugint amb els seus homes. Aquest acte li valgué la consideració de traïdor entre els carlistes essent condemnat a deu anys de presó, previ Consell de Guerra.
- 10 Josep Puig, àlies Boquica, fou el principal cabdill carlista del Berguedà. Actuà durant la primera i segona guerres manant un exèrcit d'entre 250 i 400 homes.
- 11 El comte d'Espanya fou una de les figures més controvertides de la història d'Espanya de principis del segle XIX. Fou Capità General de Catalunya durant el regnat de Ferran VII. Apartat del poder amb l'inici de la revolució liberal, fou "fitxat" pels carlistes com a cap de l'exèrcit de Catalunya. La seva actitud despòtica i arbitrària –fins i tot amb els seus homes– li costà el càrrec el 1839 en ésser destituït per en Carles V. Quan marxava cap el nord, fou assassinat pels seus propis homes a Coll de Nargó. El seu cos despulat fou llençat al Segre.
- 12 En una nota trobada a l'Ajuntament amb data 16 de novembre de 1847 en Pere Salvó, aleshores tinent d'alcalde, esmenta que els regidors s'havien vist obligats a fugir mentre que l'alcalde (probablement en Josep Valls i Valls) fou capturat per les tropes carlistes. Malauradament, desconeixem el desenllaç d'aquests esdeveniments.
- 13 En Bartolomé Poses tingué un paper relativament important durant la segona guerra carlista. La seva partida, formada per entre 50 i 100 homes, actuà especialment al Bages. L'any 1849 s'acollí a l'oferta d'indult del govern central a canvi de certa quantitat de diners i del reconeixement dels seus mèrits militars.
- 14 D'ofici filador, en Feliu Crespí esdevingué un dels personatges clau del període revolucionari a Sabadell. Republicà federal convençut, el gener de 1869 esdevé comandant dels "Voluntaris de la Llibertat", cos de voluntaris de pensament republicà que serà desmantellat el 1870. El 1873, encetada la Primera república, esdevindrà alcalde de Sabadell. Durant el seu govern l'amenaça carlina sobre Sabadell és constant. Davant la manca d'armes per defensar-se, en Crespí optarà per vendre les campanes dels edificis religiosos de la ciutat per tal d'obtenir diners per adquirir-les. Fou destituït el 1874, en caure la República.
- 15 De fet, Carles VII retornà simbòlicament els furs a Catalunya el juliol del 1872.
- 16 El dia 1 d'octubre del 1869 el Juliat de Pau de Terrassa envià una circular a l'Ajuntament de Sant Llorenç Savall (l'alcalde era en Francesc Rius i Serdà) preguntant si es va arribar a formar o no una Junta Revolucionària al poble i si es produïren desperfectes, atemptats, injúries o coaccions. Malauradament, no hem trobat la resposta de l'alcalde. Font: Arxius Municipals de Sant Llorenç Savall.
- 17 La documentació deixa entreveure que, tot i que no es va fer efectiva una ocupació permanent de Sant Llorenç Savall, el poble estigué sota l'òrbita carlina durant tot aquest temps. El 15 de novembre de 1873 Sant Llorenç fou el punt de concentració de les tropes carlines que tenien la intenció de marxar sobre Sabadell.
- 18 Alçat a Granollers la primavera de 1872, el coronel Guiu comandà una partida carlina que voltà per nord de la província de Barcelona. El 1875 s'incorporà a la tropa del general carlí Francesc Savalls.
- 19 Per tal d'interceptar el correu, els carlistes disposaven d'una plaça forta a mig camí entre Castellar i Sant Llorenç Savall. Aquest indret probablement corresponia a la masia del Sabater Vell, prop de les Arenes.

MEMBRES LLORENÇANS DE LA COMPANYIA NACIONAL D'ISABEL (vers el 1836)

Francesc d'Asís Rius i Datzira, <i>el Secai</i>	Capità
Llorenç Valls i Valls	Tinent
Josep Agell	Sots-tinent
Joan Cadafalch	Sots-tinent
Joan Busqueta	Sergent de primera
Gabriel Riera	Sergent de primera
Vicenç Rius	Sergent de primera
Josep Valls i Armengol	Sergent de primera
Quirze Valls	Sergent de primera
Vicenç Barriga	Caporal de primera
Joan Daví	Caporal de primera
Llorenç Jo	Caporal de primera
Joan Mirapeix	Caporal de primera
Feliu Puigmartí	Caporal de primera
Gabriel Riera i Serra	Caporal de primera
Josep Carner	Caporal de segona
Pau Genescà	Caporal de segona
Raimon Marfà	Caporal de segona
Josep Serra	Corneta

Soldats:

Llorenç Armengol	Josep Munts
Pau Bigues	Josep Olivé
Josep Borrell	Llorenç Olivé
Josep Borrel i Santmartí	Pau Òssul
Pere Brossa	Joan Parera
Josep Bruach	Agustí Ponsa
Pau Cadafalch	Josep Puigdomènech
Valentí Calvó	Vicenç Puigmartí
Andreu Camprubí	Magí Pujol
Llorenç Camprubí	Llorenç Riera
Pere Camprubí	Francesc Riera i Casanovas
Joan Casanovas	Llorenç Riera i Vilaterçana
Pau Casanovas	Pau Rifé
Llorenç Clapés	Vicenç Rius i Cot
Llorenç Clusella	Francesc Rosifol
Pere Clusella	Jaume Rosifol
Joan Comí	Josep Rovira
Jaume Cots	Francesc Sallarès
Ventura Cots	Caletà Salvó
Jaume Dalmau	Pere Serra
Quirze Dalmau	Josep Solà
Raimon Dalmau	Tomàs Solé
Francesc Giravent	Jaume Solé Gibert
Joan Giravent	Josep Sors
Jaume Gotés	Josep Utzet
Josep Gotés	Agustí Valls
Tomàs Gotés	Francesc Valls
Josep Jo	Llorenç Valls i Gotés
Pau Mañosa	Josep Valls i Valls
Isidre Mas	Josep Vilaterçana
Llorenç Mirapeix	Pau Vilaterçana

LLORENÇANS INCORPORATS A LES FILES CARLISTES O BÉ CONSIDERATS SIMPATITZANTS DE LA CAUSA REBEL

Juli Borrell	Primera guerra carlina. Incorporat a la tropa del cabdill carlí Bartolomé Poses el 1836. Possiblement fugit a França el 1840 o 1841.
Pere Calvó	Tercera guerra carlina. Acusat de lluitar del bàndol rebel.
Pau Calvó	Tercera guerra carlina. Acusat de lluitar del bàndol rebel.
Pau Jo	Primera guerra carlina. Actuà com artiller. Fugí a França el 1841.
Jaume Antoni Marquet	Primera guerra carlina. Acusat de simpatitzar i d'hostatjar a casa seva les tropes carlines durant l'ocupació de Sant Llorenç el 1835. El 1836 fugí a Sant Martí de Provençals i, poc després, a Molins de Rei.
Joaquim Marquet i Riera	Tercera guerra carlina. Acusat el 1873 de participar en la lluita del costat carlí. Nét d'en Jaume Antoni Marquet.
Josep Rovira	Primera guerra carlina. Acollit a l'indult general de 1835.
Josep Rius	Tercera guerra carlina.

ARXIU CONSULTATS:

Arxiu Municipal de Sant Llorenç Savall
 Arxiu Episcopal de Vic
 Arxiu Històric de Sabadell
 Arxiu Històric de Moià
 Arxiu particular família Rovira (Sant Llorenç Savall)

AGRAÏMENTS:

A en Manel Pagès i Cabrol, que em cedí la informació que havia recollit en el decurs de molts anys d'investigació a l'Arxiu Històric de Moià.

A la família Rovira, de Sant Llorenç Savall, per haver-me deixat consultar el seu arxiu particular.

A en Jaume Valls i Vila.

MANUEL PAGÈS

Un funcionari estudiós de la història

En Manuel Pagès i Cabrol fill de Preixana (Urgell) on va néixer l'any 1919, fou secretari de l'Ajuntament de Sant Llorenç Savall entre 1964 i 1985.

Casat amb Antònia Mas i pare de dos fills residents a Terrassa, Antoni i Isidre, és un estudiós de la història local. El seu interès per aquest coneixement l'ha portat a compilar una nombrosa documentació tant del nostre poble com d'altres poblacions on exercí el seu ofici, que avui constitueixen un interessant bagatge pels historiadors.

Elegit president de LACERA, i malgrat les dificultats auditives, en Manuel Pagès als seus vuitanta-sis felicitats anys, continua aportant la seva erudició a tothom que la vulgui compartir. Amb motiu d'aquest número de LACERA ens proporcionà una interessant documentació del període convuls de les guerres carlines que ha facilitat la tasca d'investigació a l'Albert Vicens, autor de la monografia que publiquem.

A casa seva, voltats de papers, li fem aquesta entrevista:

Sr. Pagès, per quin motiu és tant aficionat a la història?

En tots els pobles on vaig desenvolupar el càrrec de secretari de l'Ajuntament vaig considerar necessari conèixer la història del municipi, com a base per a encarar el futur en tots i cadascun dels àmbits de la vida municipal.

Perquè va aplegar tanta documentació de l'època de les guerres carlines?

En els arxius municipals que han passat per les meves mans la majoria de documents existents que composaven la història local s'agrupaven per conceptes per a facilitar-ne la localització. Una d'elles era el període convuls del segle XIX de les guerres carlines.

El primer arxiu municipal que vaig conèixer i investigar fou el de Gòsol, on feia molts anys que ningú l'havia consultat, fet evident per la quantitat de pols, tant terrosa com de carbó, que era acumulada en els llibres i documents. Més endavant els documents inspeccionats, molts d'ells escrits en llatí, -traduits o fets traduir-, foren pre-

Quina és la seva relació amb aquest poble veí?

Al cap de poc temps d'exercir de secretari a Sant Llorenç va venir a visitar-me l'Alcalde d'aquell poble per a demanar-me que em fes càrrec de la secretaria de l'Ajuntament monistrolenc, la qual havia quedat vacant, i necessitaven fer-la funcionar. Els vaig dir que continuessin cercant el professional adient, però que si no trobaven secretari, jo em comprometia a exercir-ne, desplaçant-me a Monistrol un dia per setmana. No en van trobar i vaig iniciar una relació estupenda amb els mandataris d'aleshores, especialment amb l'Alcalde, que actualment encara es manté.

Quin li agradaria que fos el destí de la documentació que ha recollit?

El material recollit en fotocòpies dels molts volums consultats, tant als pobles com en arxius com el de Moià, són de la meua propietat i dels meus fills, que seran els que, a parer seu, decideixin allò que procedeix fer-ne, tot i que crec que s'ha de conservar pel seu caràcter històric.

ferentment els relatius a Sant Llorenç Savall, Monistrol de Calders o Gallifa, puix eren les tres secretaries d'Ajuntament que desenvolupava ensems.

Així dels moltíssims documents examinats, els que considerava més importants, en vaig obtenir fotocòpies, que conservo tot i estar, en bona part, pendents d'agrupar-les per conceptes.

De les carlinades ens ha facilitat juntament amb documents del poble, molts altres de Monistrol de Calders.

EXIT DE LA REVISTA I L'EXPOSICIÓ SOBRE LA GUERRA CIVIL

El treball sobre la guerra civil 1936-1939 va tenir una notable repercussió i una bona acceptació en el poble. Tant la presentació de la revista Lacera celebrada a la Casa de Cultura, com l'exposició instal·lada a la Casa de Cal Coix -als propietaris de la qual agraïm la seva col·laboració- es van veure desbordats per l'assistència de públic, i algunes persones ens van proporcionar documents i dades molt interessants sobre aquesta tragèdia a Sant Llorenç.

Des d'aquí volem agrair la col·laboració de totes les persones que ens van ajudar a fer-ho possible i també a la Comissió de la Festa Major que acollí aquestes activitats en el seu programa.

COBRAMENT DE LA QUOTA D'ASSOCIAT: 10 €

Properament posarem al cobrament els rebuts de les quotes dels nostres consocis 10 € corresponents a aquest any 2005. Com sabeu la quota de l'any 2004 no es va passar al cobrament.

Per a facilitar-nos la gestió agrairiem que lliureu a la nostra tresorera, Gertrudis Rovira, en els actes organitzats per l'entitat.

Per facilitar la distribució de la revista LACERA els socis la podeu recollir a la Llibreria CARRERAS, establiment col·laborador amb la nostra entitat.

SUBVENCIONS

Hem rebut de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Sant Llorenç Savall una subvenció de 600 € per tal de contribuir a les despeses de l'exercici de 2004.

Per aquest exercici de 2005 hem sol·licitat també una subvenció pel mateix import per tal de poder realitzar el programa d'activitats previst.

ASSEMBLEA DE L'ENTITAT

L'entitat celebrà una assemblea ordinària el dia 22 d'octubre amb poca assistència d'associats. Es facultà els membres de la Junta per a fer-hi les incorporacions que es cregués necessari. S'hi incorporaren el Dr. Aureli Carnicer i la Gertrudis Rovira.

Després de l'assemblea s'han produït alguns canvis a la Junta fent-se càrrec de la tresoreria la Gertrudis Rovira arran del nomenament d'en Ramon Molina com a jutge de Pau del poble. Des d'aquí li desitgem molt d'èxit en el seu càrrec, alhora que comptem amb el seu concurs com a vocal en la Junta de l'associació.

COL·LABORACIÓ AMB L'AJUNTAMENT

L'entitat Lacera té una clara voluntat de servei públic al poble, és per això que ens posarem a disposició del Regidor de Cultura Daniel Pérez Zamora per totes aquelles qüestions en les quals considerés convenient la nostra aportació.

De moment hem participat com a entitat en la sessió de constitució del Consell Municipal de Cultura òrgan de participació de les entitats culturals en la política municipal.

També ens entrevistarem amb el regidor de Medi Ambient, en Joan Roma per a fer-li avinent la nostra col·laboració amb el projecte FIL de protecció del Riu Ripoll. En aquella reunió manifestarem que es tingués present la rehabilitació de la font i les basses del Llogari, d'altres elements patrimonials del curs del riu com represes, salts, safareigs públics i, sobretot, ferem incís en la desitjable rehabilitació del Molí de l'Agell i de la senyalització de la Torre de Lacera o Torrota de La Roca, elements molt importants del nostre patrimoni històric.

EXCURSIONS PEL RODAL

Continuem juntament amb el Centre Excursionista Llorençà les excursions matinals a diversos indrets del nostre terme on podem contemplar construccions i vestigis de gran interès arqueològic i històric.

La darrera sortida fou el diumenge 27 de febrer per a visitar la balma obrada de La Costa, també coneguda pels "Corralots d'Agramunt", situada al repeu de Roca Sereny. En l'excursió contemplarem dos forns de calç, un d'ells en molt bon estat de conservació i el forn d'obra del mas de la Pregona.

Properament hi haurà una nova sortida conjunta amb el Centre Excursionista Llorençà per tal de fer un recorregut per la riba del riu Ripoll dins el terme a fi de poder definir millor la col·laboració de l'entitat en el projecte FIL.

CICLE DE XERRADES-COL·LOQUI

Estem preparant un cicle de dues xerrades-col·loqui amb la presència d'especialistes en aspectes ben interessants de la història llorençana. Comptarem amb l'aportació dels Srs. Francesc Suàrez de l'Associació per a l'estudi i protecció d'antics camins (ACE-PAC) que el dissabte dia 2 d'abril a les 19 hores ens parlarà de "Els camins històrics de Sant Llorenç Savall", i el dissabte 16 d'abril també a les set de la tarda, l'arxiver i historiador Joan Soler i Jiménez ens parlarà de l'"Arxiu Municipal de Sant Llorenç Savall" que ell mateix va ordenar.

EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES ANTIGUES PER LA FESTA MAJOR 2005

Per a la propera Festa Major estem organitzant una mostra de fotografies antigues del poble, tant de persones i de grups humans (grups familiars, escolars, excursions col·lectives), com de vistes panoràmiques, carrers del poble i paisatges del terme.

L'abast cronològic d'aquesta mostra serà des dels inicis de la fotografia, fins a l'any 1939, el final de la guerra civil.

Per tant regireu calaixos que, de ben segur tots disposeu a casa de fotografies dels vostres avis i pares, de grups d'escola, o d'esdeveniments cívics, festius o religiosos. Totes les fotografies tenen un valor documental ben important per a conèixer millor la història del poble.

Aquelles fotografies que vulgueu que siguin exposades, o aquelles que preferiu no exposar-les però tinguin interès documental, ens aviseu i us les passarem a reproduir a domicili. Avui la tècnica ens permet fer-ho i no us caldrà treure els originals de casa vostra.

DOCUMENTS ANTICS

Una vegada més volem encoratjar des d'aquestes pàgines a les famílies o persones del poble que disposin de documentació i fotografies antigues de Sant Llorenç perquè ens en facilitin la seva reproducció. Avui la tècnica ens ofereix mitjans perquè ni tan sols ens hagin de "deixar" els documents originals. La fotografia digital permet una bona reproducció "in situ". Un bon exemple d'aquesta col·laboració ha estat la família Rovira a la qual agraïm la seva aportació.